

Változó férfikép, férfiideál a roma férfiak körében egy kvalitatív kutatás alapján

Betekintő

Napjainkban ahogyan a családok szerkezetében és életfeladataiban, úgy az alapvető nemi szerepekben, illetve azok megítélésében is fontos változások mennek végbe. Ennek eredményeként megkérdőjeleződnek, átformálódnak olyan régi értékek, amelyek a családban, a társadalomban betöltött szerepeket egyszerűbbé, egyértelműbbé tették. Nem mentes ezen változásoktól a magyarországi romák csoportja sem, bár a hagyományaik, élethelyzetük talán kisebb mértékű, lassabb változásnak engedett teret, mint a modernebb, nagyobb léttérrel és lehetőségekkel rendelkező egyéb csoportok tagjainak. A roma férfiaknak a nemi szerepek változásaival kapcsolatos felfogására, tapasztalatára irányuló kutatás kevésbé ismert. Jelen kutatás részben ezt a hiányt igyekszik pótolni, miközben azt is megerősíti, hogy a téma rétegzettsége, bonyolultsága miatt további vizsgálatokra van szükség.

Bevezetés

A Kapocs 2023/1 Felzárkózó roma családok című lapszámában két cikk (Trásy 2023, Görgőy 2023) a roma fiatalok iskolai előmenetele témájában született, melyekben a szerzők a nemek közti különbségeket is vizsgálták. A rendelkezésre álló adatok szerint a roma fiúk esetében nagyobb az iskolai lemorzsolódás esélye, valamint ők is hasonló hátrányokkal küzdenek, mint a velük egykorú lánytársaik. Ezt a tendenciát szakemberekkel és a szülőkkel készült interjúk is megerősítik. Az iskolai lemorzsolódás mindkét nem esetében súlyos probléma, azonban a roma fiúk vonatkozásában meglátásunk szerint nem kap kellő hangsúlyt. A kormányzati intézkedések egy része kiemelten a roma lányokra és nőkre céloz, annak érdekében, hogy a hátrányaikat kompenzálja, hiszen az adatok és meglévő ismereteink szerint az ő helyzetük a roma férfiakénál is rosszabb

(MNTFS II.). A nők számára indított programok több éve futnak, és természetesen a családi kapcsolataikat is érintik, változásokat eredményezhetnek abban. Ezeknek a változásoknak a felderítése, kutatása fontos társadalompolitikai hatásokra világíthat rá, mely a közösségek, családok életében is változásokat generálhat. Jelen kutatás keretében azonban a roma férfiak vizsgálatára volt lehetőségünk. Kutatásunk során arra a kérdésre kerestünk választ, hogy a különböző társadalmi folyamatok milyen hatással vannak a roma férfiak családon belüli szerepeire, miközben a női szerepek nagyot változtak az elmúlt évtizedekben. Mindezek megismerése érdekében a vizsgálatba vont roma férfiakat nem csupán jelen életükről, hanem a nemi szerepekkel kapcsolatos mintázataik megértése érdekében gyermekkorukról, családi hátterükről is kérdeztük.

Szakirodalmi áttekintés

Egységes szocializációs mintáról, mint ahogyan egységes cigányságról sem beszélhetünk. A nevelési szokások, keretek, eszközök más-más arzenálját használják a jobb körülmények között élő cigány

családok, mint akiknek szegénységben élve, napi gondokkal kell megküzdeniük. A hagyományörző – leginkább oláh-cigány közösségekben jellemző – nagycsaládokban az asszimilálódott közösségek-

től eltérően szocializálódnak a gyermekek, és sok vonatkozásban más a nevelés a muzsikus családokban is. A gyermekvárás a cigány közösségekben ugyan az esetek többségében, a többségi társadalom gyermekvárási kultúrájától eltérő módon történik, a gyermek megszületése után ugyanúgy azonnal a család és a közösség életének középpontjába kerül, sok-sok szeretetet kapva. Következtes, szigorú, büntető, számonkérő, elvárásokkal teli, szankcionáló, fegyelmező nevelés nem fordul elő, egyértelműen mintakövető nevelés figyelhető meg. Talán ennek köszönhető, hogy még a nagyon szegény családban felnevelkedettek is nagy szeretettel emlékeznek gyermekkorukra, neveltetésükre (Szabóné Kármán, 2020).

A társadalom legnagyobb bizonytalanságban élő csoportjai számára stratégia lehet, hogy a többségi társadalomhoz hasonlóan nem vállalják az együttélési és családformák változatosságát, hanem ragaszkodnak a saját társadalmi csoportjukban jellemző tradíciókhoz, ezzel növelve saját biztonságérzetüket. A társadalom peremén élők csoportjukhoz történő integrációra, szolidaritásra való igényüket kifejezhetik korai családalapítással és/vagy sok gyermek vállalásával, hiszen más erőforrás hiányában a családi kapcsolatok, a nagy családméret jelentheti számukra a biztonságot. A szegénységben élő fiatalok korai családalapításában kifejeződik az integrációra való igény, egyúttal azokban a közösségekben, ahol a tartós szegénység jellemző, a közösségen belüli párválasztás a társadalmi helyzet automatikus átöröklődésével is járhat (Molnár, 2019).

Boros Julianna és Bucher Eszter egy 2020-as tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a hát-

rányos helyzetű családokban a hagyományos értékek mellett megjelennek a többségi társadalmat is érintő értékválság/értékváltozás jelei, melynek következtében egyfajta elbizonytalanodás érhető tetten. Kiemelik továbbá, hogy a férfiak esetében a hátrányok növekedésével nagyobb az esély a családfenntartó szerep elvesztésére, a tartós munkanélküliségre, az önértékelési válságra, egyes esetekben a súlyos fizikai, mentális, függőségi problémákra. Megfigyelhető, hogy a tartós munkanélküliség a férfiak státuszának megváltozását, megrendülését hozta magával, mellyel párhuzamosan a nők családfenntartó szerepe megerősödött. Emellett azonban a közvélemény a férfiakkal szemben olyan kettős elvárásrendszert fogalmaz meg, amely továbbra is szükségesnek tartja a családfenntartó, kenyérkereső szerep betöltését, de a gyermeknevelésben való aktív részvételt is (Spéder, 2011; Nagy et al., 2023). Megjelenik az „új apa” szerepe, aki mind a gyermeknevelésben, mind a gyermekgondozásban részt vesz. Egy 2015-ben folytatott, roma és nem roma családok körében a szerepelvárásokra és szerepértelmezésekre irányuló kutatás eredményei szerint, az apák legfontosabb szerepe a roma családok válaszai alapján a pénzkeresés, míg a nem roma családokban inkább az érzelmi biztonság megteremtése. A gyermekneveléssel kapcsolatos feladatkörökről való gondolkodás pedig azt mutatja, hogy a nem roma családokban az apák szerepköréhez jobban hozzátartoznak a gyermekekkel kapcsolatos nevelési, pedagógiai feladatok, mint a roma családokban (Varga – Molnár, 2015).

Kutatási módszerek

Célcsoport szerinti kutatásunknak két szakaszát különböztethetjük meg. Az első szakaszban hólabda módszerrel értük el alanyainkat, akik hátrányos helyzetű csoportból származó és abban is élő férfiak voltak. A velük való beszélgetéseink során azt tapasztaltuk, hogy válaszaik, az általuk megfogalmazott vélemények, egy olyan szűkös keretben mozognak, melynek alapja nem feltétlenül a közös etnikai hovatartozás, hanem sokkal inkább a szegénység egyfajta szubkultúrája. Ezen keretből való kilépés érdekében, társadalmilag mobilsabb, oktatási pályájukat tekintve sikeresebb roma

férfiakat is bevontunk a kutatásba, akik számára ugyanazokat a kérdéseket tettük fel. Törekedtünk a szegény származás és az etnikai, kulturális különbségből adódó minták operacionalizálására. Az interjúkban azt vizsgáltuk és próbáltuk megkülönböztetni, hogy a magatartásmintákat és a véleményeket milyen gyerekkori, családi mintákat meghatározó főbb események, valamint kulturális kódok befolyásolták, hogyan hatottak azokra a roma kultúra és az ezekhez kapcsolódó szokások, valamint a szegénységből adódó túlélési stratégiák. Nagyon nehezen lehetett elkülöníteni

és szétválasztani, hogy a roma férfiakra a szegény sors és a roma lét milyen hatással volt, mert a megkérdezettek többsége hátrányos helyzetből származott és most is abban él. A származásuk, az etnikai identitásuk, valamint a szociális státuszuk szétválaszthatatlan volta nem tette lehetővé, hogy a roma származást magyarázó változóként használjuk, és nagyobb fókuszot kapjon a kutatás során.

Kutatási eredmények

Az országban élő roma közösségek szociális helyzetének elemzésekor az országos viszonyoktól nagyban eltérő szociodemográfiai és gazdasági háttérű családokat találunk. Ebből fakadóan a társadalmi problémák eltérőek lehetnek és sok esetben, ha azok egyeznek is a teljes társadalom problémáival, súlyosabb mértékben fordulnak elő. A többségi társadalom és a romák jövedelmi viszonyai között jelentős a távolság (Lakner 2023). Ezekből arra következtethetünk, hogy interjúalanyaink is a többségi társadalomtól eltérő, rosszabb szocio-gazdasági helyzettel rendelkeznek. Családi és szociális háttérükre vonatkozó kérdéseinkkel, szerettünk volna képet kapni interjúalanyaink gyermekkori életéről, szülői háttéréről, valamint iskolai pályafutásáról.

Az idősebb interjúalanyok arról számoltak be, hogy felnevelésükben leginkább a velük egy háztartásban élő nagyszülők vettek részt, szüleiknek kevesebb szerepük volt. A háromgenerációs család mintája a fiatalabbaknál is megjelenik, de esetükben a nagyszülői hatás már nem olyan erős. Markánsan megjelenő motívum az interjúalanyok gyermekkori életében a lehetőségek felismerésének hiánya, a kilátástalanság és a tehetetlenség. Többen is ennek megélését tartották a legelviselhetetlenebbnek.

„Az a legnehezebb, hogy nem látod, hogy hogy lesz ennek egyszer csak vége.”

A megkérdezett roma férfiak felnőtt életének fájdalmas pontja annak a fel- és elismerése, hogy gyermekeik számára nem tudják a megfelelő lakhatási körülményeket és az oktatáshoz szükséges eszközöket biztosítani. Különleges helyzet volt ez a pandémia idején, amikor a hátrányos helyzetű szülők részéről jelentős erőfeszítések történtek annak érdekében, hogy gyermekeik lépést tudjanak tartani társaikkal mind a jelenléti, mind a távolléti

Azonban az önazonosítás, az önidentifikáció fontos részét képezte a beszélgetéseknek és ezekben megjelent a roma származás és a szegénység hatása is. A mintába azokat a férfiakat választottuk be, akik betöltötték a 18. életévüket, magukat roma származásúnak vallották.

A vizsgálat során harminc félig strukturált interjút vettünk fel, melyeket az alábbiakban elemzünk.

oktatás idején (Engler et al., 2021) Ez nagyban befolyásolja a magukról kialakított férfiképet, hiszen a férfiasságot összekötik a pénzügyi teljesítménnyel és a család eltartásával. A környezet – akikkel és amiben élnek – pozitív és negatív hatással is bír az egyénekre, valamint a társadalmi mobilitástól függően nagyban meghatározza a normarendszerüket (Boros-Bucher 2020). Azok az interjúalanyok, akik tanultabbak még sajátjuknak érzik a kibocsátó közösség szokásait és normáit, azonban már sokan a többségi társadalom értékeit próbálják követni. Ezek több ellentmondást is eredményezhetnek látszólag, de ezeket kiegyensúlyozottan élik meg a férfiak. Rákérdeztünk arra is, hogy a kutatásba bevont roma férfiak gyerekkorában milyen volt az érzelmi biztonságuk, kik támogatták és adtak számukra biztonságos hátteret. A többség arról számolt be, hogy ugyan szegények voltak és nélkülöztek, de nem szenvedtek hiányt semmiben, és megkapták azt a lelki támogatást, amitől biztonságban érezhették magukat.

„Nagyon jó gyerekkorom volt, a szüleim megtettek mindent azért, hogy jó gyerekkorom legyen, illetve tudjak iskolába járni. Sőt, motiváltak is, hogy iskolába kell járni, iskolát kell végezni. Segítettek is benne végig. Ahogy már másodikos – középiskolában - lettem, onnantól kezdve én már tudtam pénzt keresni.”

Csupán pár fő számolt be arról, hogy nagyon rossz gyerekkoruk volt, és sem az anyagi, sem a lelki biztonságot nem kapták meg.

„Tizenhárom éves voltam, mikor elváltak a szüleim. Apám bekerült a síttre, anyám meg ugye két év után lelépett. És akkor szinte egyedül maradtunk a házban, hárman fiúk, a bátyám megnősült, és elköltözött. Akkor így magunkat tartottuk fent. De az én anyám, hogy mondjam, otthon is lakott, de inkább kint élt a tanyán az új párjával.”

A 30 félig strukturált interjú alapján elmondható, hogy a kutatásban részt vevő roma férfiak többsége két gyermeket nevelt. Azzal kapcsolatban, hogy hány gyermeket tartanak ideálisnak, a megkérdezettek azt nyilatkozták, hogy 1-2 gyermeket, maximum hármat. Azt, hogy gyermeket hány éves korban érdemes vállalni sok minden befolyásolja, a megfelelő partner, karrier, az érintett személy érettsége, az anyagi körülmények. A megkérdezettek véleménye szerint, ha időben érkezik az első gyermek, akkor akár több gyermek is ideális lehet. Ehhez azonban a megfelelő anyagi háttérnek rendelkezésre kell állnia. Véleményük szerint 40 éves kor felett már annyira nem érdemes gyermeket vállalni. A többségi társadalomban meglátásuk szerint azért születik kevesebb gyerek, mint amennyit ideálisnak tartanak, mert az emberek többsége létbizonytalanságban él, ráadásul kitolódik a gyerekvállalás a férfiak és a nők részéről is. Amikor megérnek a gyermekvállalásra és egzisztenciálisan is megfelelő az időpont, akkor már nem biztos, hogy a biológiai órájuk megengedi azt a gyermekszámot, amit egyébként ideálisnak tartanak. Olyan megfelelő életszínvonalat akarnak teremteni a szülők, mely lehetővé teszi számukra, hogy gyermekeik számára mindent meg tudjanak adni. A megkérdezettek körében leginkább az életszínvonal és az egészségügyi dimenziók kerülnek előtérbe az ideális gyermekvállalás kapcsán. A megkérdezett roma férfiak a roma közösségben kevésbé látják a tudatos gyermekvállalást. Az iskolai pályafutásuk hamarabb befejeződik, a szexuális életüket korán kezdik, és a párok össze is költöznek a szexuális kapcsolatuk megkezdésekor, majd törvényszerű, hogy érkezik a gyermek is a védekezés hiánya miatt. Azonban a gyerek nagy érték és a boldogság fő forrása annak ellenére is, hogy ideálisabb lenne a szexuális életüket később 16-18 évesen elkezdni és komolyabb kapcsolatot a húszas éveik közepe környékén kezdeni. Nem gondolják, hogy ideális lenne hamarabb összeköltözni a fiataloknak. A nemi szerepekkel kapcsolatban az rajzolódik ki a kapott válaszok alapján, hogy a megkérdezettek életében az otthonról hozott, kapott minták nagyban felerősödnek akkor, amikor megszületik első gyermekük és el kell tartaniuk a családjukat. Ugyan a gyermekkorukból hozott mintákat és családi elvárásokat igyekeznek az új szerepelvárásokhoz és lehetőségekhez igazítani,

de nehéznek élik meg a váltást mind gondolkodásukban, mind pedig a gyermekükhöz való kapcsolódásukban. Emellett problémát okoz az idővel való gazdálkodás, a munka sok időt vesz el a családtól, és sok stressz forrása is.

„Apám dolgozott, de a gyereknevelésből egyáltalán nem vette ki a részét, tehát semmit. Semmilyen emlékem nincs erről. Ja, viszont csak édesanyámmal beszéltem, mert még a férfi dolgaimat is ő látta. Vele volt kommunikáció.”

Alapvetően a többség megélése az, hogy nem tud annyi időt a családdal, gyermekkel tölteni, mint amennyit szeretne. Szerepkonfliktust okoz a megkérdezett férfiakban, hogy ők sem tudják megoldani, hogy gyermekeikre több figyelmet és időt fordítsanak, miközben ezt ők maguk is hiányolták az édesapjuktól. Megítélésük szerint egy esetleges válás az apa szerepét, vagy azt, hogy egyáltalán tud-e jó apa lenni, nagyban megnehezíti. Amennyiben az apák az együttélés ideje alatt sem tudnak kellő időt és energiát a gyerekekre és a családra fordítani, ez az esetleges válás után szinte esélytelen. Így nem tudnak jó apaként funkcionálni, bár a csupán a láthatási időkre korlátozódó gyermekkel való együttlét koncentráltabb lehet, mint a mindennapos találkozás. A vélemények szerint a válást megsínylik a gyermekek, illetve minden érintett, bár sok múlik az érintett feleken, hogy mennyire tudnak jól kommunikálni egymással a válás után is. Szerintük az apák dolga a gyermeknevelésben főleg az, hogy megteremtsék az anyagi feltételeket a család számára, és biztosítsák a feleség és a gyermekek anyagi és fizikai védelmét. Ebben a megkérdezettek teljes mértékben egyetértettek, de azt is megjegyezték, hogy mostanra a szerepelvárások árnyaltabbá váltak, azok jobban megoszlanak. Megítélésük szerint ma már nagyobb szükség van az anya által megkeresett pénzre is, viszont, ha az anya is dolgozik, akkor meg kell osztani a házimunkát és a gyermekneveléssel kapcsolatos feladatokat is.

„Az nagyon ideális lenne, ha annyit keresne egy ember, hogy el tudja tartani a családját, és a nő választhat, hogy elmegy dolgozni vagy marad otthon. (...) De ez ma már kényszer. (...)”

A családon belüli szerepek tárgyalásánál kiemelték, hogy nem kell különbséget tenni a nevelés között fiú és lány gyermek között. Nem szükséges az, hogy az apa inkább a fiával, az anya inkább a lányával alakítson ki szorosabb kapcsolatot, és adja át a szakmai / háztartási tudását, értékrendjét. Szerintük mindkét szülőnek egyformán kell foglalkoznia gyermekével nemtől függetlenül. Mindkét nemnek tudnia kell az alapvető feladatok ellátását, így a fiúknak is tudniuk kell a háztartási feladatokból is részt vállalni. Mindezek mellett hisznek abban a modellben, amelyben az apának tiszteletteljes engedelmességgel tartoznak a gyermekek és a feleség is. A férfi a család feje, és a klasszikus szerepeket követni kell.

„A nők gyűjtögessenek és a férfiak menjenek mamutot ölni.”

Nagyon markánsan fogalmazta meg ezt az egyik interjúalany, mikor a női és férfi szerepekről kérdeztük. Hasonlóan vélekednek erről a férfitársai is.

„Apukának dolgoznia kell, hogy menjen, kenyeret keressen, az anyukának otthon tartsa fenn a háztartást, ami azt jelenti, főzzön, takarítson, tisztában tartsa a családot,... meg az, hogy legyen az asztalon mindennapi betevő.”

„A férfi dolgozzon, keményen. A nő meg ugye nyilván legyen otthon, neveljen gyereket, hogy vagy legyen magánvállalkozó, hogy otthonról tudjunk dolgozni, az nagyon nagy segítség.”

Itt már megjelenik a női segítség a család eltartásában, hiszen már egyedül nem tudnak annyi pénzt biztosítani a család számára, hogy a minimális igényeket ki tudják elégíteni. Ezért részben megengedőek és örülnek, részben pedig a büszkeségüknek nem esik jól, mikor a nő is kenyérkeresővé válik. Arra a provokatívnak szánt kérdésünkre, hogy interjúalanyaink mit szólnának hozzá, ha feleségük több pénzt keresne, mint ők, kissé ellentmondásos válaszokat kaptunk. Egyrészt többen nagyon őszintén elmondták, hogy a férfiúi büszkeségüknek rosszat tenne ez a helyzet, és úgy érzik, hogy negatívan minősítené őket, ugyanakkor a plusz anyagi forrásnak és feleségük sikerének örülnének.

Az egyik válaszadó a következőképp fogalmazott: *„Szégyellném magam...”*

A tanultabb és jobb módú interjúalanyok többségében azt válaszolták, hogy örülnének neki, de nem vállalnának több házi munkát és nem maradnának otthon a gyerekkel akkor sem, ha a nő többet keres és észszerűbb lenne, ha a férfi maradna otthon a gyerekkel és besegítené a háztartási feladatok elvégzésébe. A harmadik csoportban voltak azok, akik bevallották, hogy most is többet keres a feleségük, sőt nekik nincs is rendszeres keresőtevékenységük. Elmondásuk szerint azonban ennek ellenére a családi szerepek nem változtak, a nő ugyanúgy végzi a házi munkát is és ellátja a gyermekek nevelésével, oktatásával kapcsolatos teendőket is. Az ebbe a csoportba tartozó férfiakat egyfajta beletörődés jellemzi.

Interjúalanyaink kihangsúlyozták, hogy a tiszteletet úgy kell kivívni, erőszakkal azt nem lehet elérni. Ennek fontos eszköze lehet a gyereknevelésben való nagyobb szerepvállalás, melyet azonban gátol, hogy erre irányuló otthonról hozott mintáik és tapasztalataik nincsenek. A határozottságot, keménységet és következetességet fontosnak tartják a férfi szerepekkel kapcsolatban. Többen megfogalmazták, hogy az apa szellemi-erkölcsi mintául szolgál fia számára, illetve komoly szerepe van abban is, hogy a lánya felnőttként hogyan viszonyul majd a férfiakhoz. Fontosnak tartják, hogy a férfiaságot átadják a gyerekeknek. A gyermek nevelése alapvetően mindkét szülő feladata, de a fentebb már említett okok miatt nem tudják ezt megvalósítani, így beletörődnek, hogy ezt főleg az anya végzi. Ettől függetlenül úgy látják, hogy vannak bizonyos nevelési feladatok, amelyekben az anyák, míg másokban az apák a jobbak. Elsősorban a csecsemőkorra jellemző gondozási feladatokat gondolják anyaspecifikusnak, a gyermek növekedésével egyre több feladat azonban megoszthatóvá válik. Minden apa kiemelte, hogy úgy érzi, ő jobb apa, mint az ő apja volt. Az apák ma sokkal többet foglalkoznak a gyermekneveléssel, és több időt is töltenek gyermekeikkel, mint ezelőtt. Ebben leginkább annak van szerepe, hogy a sok munka mellett az apáknak már időt kell szánniuk a családra is. Sőt a szülőknek meg kell osztaniuk a háztartási feladatokat is. Ezt nem tartják szégyennek, ma már ez így „normális”. Az apák úgy értékelik, hogy napjainkban összességében

nehezebb a megfelelő apamodellt megtalálni és közvetíteni, az ő gyerekkorukban egyértelműbbek voltak a szereposztások, most sokkal rugalmasabbnak kell lenni, de ez igaz a nőkre is. Nekik is sokkal több és nehezebb feladatot kell vállalniuk annak érdekében, hogy a család meg tudjon élni és a gyermeknevelést is el tudják végezni.

Az együttélésformák kapcsán többen úgy nyilatkoztak, hogy felesleges a törvényes házasságkötés, vagy legalábbis ők nem ragaszkodnak hozzá, az egyedülálló életet viszont a többség kényszernek érzi/érezné, ami nem hoz teljes elégedettséget az ember életébe. Megfogalmazásuk szerint a férfi csak családban és feleséggel lehet boldog. Ideális családnak a két szülő és 2-3 gyermek modellt tartják. Minél több a gyermek, annál nagyobb az összetartás a családban, de az anyagi teher is nagyobb. Ha nincs gyerek, akkor nincs család sem. Többen a generációk együttélését tartanák jobbnak, többen közülük ebben a modellben nőttek fel, de felnőttként már nem így élnek.

Van, aki egészségesebbnek tartja a különélést annak ellenére, hogy anyagilag és a feladatok megosztása szempontjából is nehezebbnek ítélik azt. Többen közülük korán vállaltak gyermeket, de saját gyermeküknek már „nem engedték”, hogy ezt amintát kövessék. Megkérdeztük az interjúalanyoktól azt is, hogy szerintük, ma milyen egy ideális férfi. Fontos látni, hogy számukra mik a fontos jellemzők és mit tekintenek idealizált képnek. A legszegényebb közösségekből származó interjúalanyok, olyan alapvető elvárásokat és társadalmi normák betartását is idealizálták, mint a „a férfi ne igyon és ne drogozzon”, „tartsa el a családját”, „ne bántsa a családját”. Azonban a jobb körülmények között élő roma férfiak már árnyalták a képet, a társadalmi mobilitásban legsikeresebbek, pedig már nagyon szofisztikált ideálképekkel éltek. A legtöbben a belső tulajdonságoktól és teljesítménytől, valamint a családdal és a feleséggel való viszonytól tették függővé, hogy ki az ideális férfi. Nagyon fontos, hogy az ideális férfit, csak a nő mellett tudták meghatározni, önmagában nem lehet valaki ideális, csak párkapcsolatban és apaként. Legtöbben a munkát és az abból nyert jövedelmet emelték ki, mint tényezőt, mert nekik ez az egyik legnagyobb kihívás az életükben és aki jól keres, vagy könnyebben keresi meg a pénzét arra fel lehet nézni és tiszteletre érdemes. Aki jól keres és ügyesen tud pénzt haza vinni a családnak, annak jár a megbecsülés,

de csak akkor ideális, ha a családi teendőknek is eleget tud tenni. Jó apának is kell lenni, de legalább tartsa el a családját.

„Egy ideális férfi az én szemszögömből legyen az, hogyha van neki felesége, hogy van családjá, ha nem bír üzletből, vagy valami másból pénzt szerezni, akkor menjen el dolgozni, és tartsa el a családját, biztosítson neki lakást, napi élelmet, a gyereknek, ami kell, az iskoláztatását, szerintem.”

A belső tulajdonságok közül a büszkeség és a tiszteletreméltóság a fontos számukra. De fontosnak tartják a gondoskodást és a segítőkészséget is.

„Az ideális férfinak van tartása, emelt fővel jár, tudja az illetet, művelt.”

Amit többen kiemeltek, hogy külön kell élni a szülőktől, szükség van egy bejelentett munkahelyre is. Az egyfajta státuszszimbólum egy szegényebb közösségben, ha nem fekete munkát végez a férfi, és megteremtette a saját otthont, saját ingatlant a családjá számára, ahol a szűk család él, és el tudja őket tartani a munkajövedelméből.

„Legyen bejelentett munkahelye, legyen szakmája, költözzön külön (a szüleitől – szerk.).”

A tanultabb és anyagilag is biztos lábon álló interjúalanyok már részletesebb leírást adtak az ideális férfiről, de náluk ugyanúgy megjelentek a belső tulajdonságok és a teljesítmény hangsúlyozása.

„Az ideális férfi az biztos, hogy legyen határozott. Kellőképp belátással bírjon önmagával szemben, hogyha hibázik, felismerje, vállalja a családjá, vagy akár a közössége, szűkebb, tágabb közössége előtt is ezt. Az ideális férfi kompromisszumot köt, megfigyelembe veszi a nőnek az óhaját, igényét.”

Azt is megkérdeztük a férfiaktól, hogy mitől boldog egy férfi, mitől lesz elégedett. A válaszok alapján az látszik, hogy a megkérdezettek szerint az életben a boldogsághoz elsősorban pénz és biztos munkahely szükséges, de tehetség is kell, ami mellett még sokkal fontosabb a szorgalom. Kell továbbá, hogy meghitt, jó kapcsolatban, érzelmi biztonságban éljen a családjával.

„Tudjon családot alapítani és mind a ketten - feleség is – dolgoznak, pénzt keresnek, és jól tartják a családot.”

„Ugye a legelső a család, szerető család, a meleg otthona legyen meg neki, a családjának, a feleségének, meg a mindennapi megélhetése.”

„Szerintem egy nő mindenképpen kell, mert a férfi nem tud egész lenni nő nélkül. Ahogy a jing és a jang sem tud létezni egyik a másik nélkül, hogy a férfi se egész, hogyha nincs mellette nő.”

A gyermekvállalást egyértelműen tanulmányaik befejezése utánra terveznék már, 25 éves koruk utánra. A feltételek megteremtését azonban

nagyon nehéznek látják, a saját ingatlan és az anyagi biztonság megteremtése hosszú és nehéz folyamat. Úgy érzik, hogy helyzetük nehezebb, mint a szüleiké volt, mert a lakásárak nagyon magasak. Régebben többet tudott segíteni a család is, jellemző, hogy szülőkkel laktak, több generációs családok voltak. Ettől függetlenül gyermekkori tapasztalatuk nekik is az, hogy a szüleik is sokat dolgoztak, hogy megteremtsenek mindent számukra. A szüleiktől elszántságot, önállóságot, kitartást tanultak, és alapvető a mások iránti tisztelet, őszinteség, alázat, kedvesség is. Gyermekkoruk egyénenként nagyon változó, van, aki rendezett körülmények közül érkezett, de van, akinek gyermekkorát a folyamatos viták, alkoholista apa, válás, folyamatos lakóhelyváltások jellemezték.

Összefoglalás

A kutatásunk igazolja, hogy a roma közösségekben is egyre nagyobb probléma az értékválság/értékváltozás és ezzel együtt a gyökeret-vesztettség érzése. A szociális hátrányokkal együtt a roma férfiak nem tudnak megfelelni a közösség elvárásainak és emiatt a saját énképük és önbecsülésük is romlik. Ennek következményeként pedig jellemző a mentális, egészségügyi, és egyéb, függőségi problémák megjelenése és súlyossá válása. A roma közösség a férfiakkal szemben erős elvárásokat fogalmaz meg a családfenntartó szereppel kapcsolatban, de mellette, - hol kényszer-

ként, hol pedig új elvárásként - a gyermeknevelésben való részvétel is megjelenik. Az elvárások és a megfelelési kényszerek érzékelhető belső feszültséget okoznak, melyet sem a férfi, sem a család nem tud feloldani, ami belső és külső konfliktusokhoz vezet. A jövőben érdemes több figyelmet szentelni a roma férfiak szerepváltozásaival járó folyamatoknak, valamint a kormányzati és civil programoknak a roma fiúk és férfiak oktatási, szociogazdasági hátrányainak leküzdésének, valamint a sikertelen próbálkozások okozta lelki nehézségek kezelésének.

Felhasznált irodalom

- Boros Julianna - Bucher Eszter (2020): Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban. In: Esély 2020/4. 3-31.
- Engler, Á., Antal, I., Markos, V., Trásy, L., & Pári, A. (2022). Hátrányos helyzetű tanulók otthoni tanulása a jelenléti és a távolléti oktatás idején. In Új kutatások a neveléstudományokban 2021 : A neveléstudomány válaszai a jövő kihívásaira (pp. 192–207).
- Görgőy Rita (2023): Kapaszkodók és buktatók, roma fiatalok iskolai előmenetelének főbb befolyásoló tényezői hátrányos helyzetű településeken, kvalitatív megközelítésben. In Kapocs 2023/1 (pp. 112-131).
- Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia (MNTFS) II. Spéder Zsolt (2011): Ellentmondó elvárások között. Családi férfi szerepek, apaképek a mai Magyarországon. In Nagy I.–Pongrácz T. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. Budapest, TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 207–228.
- Szabóné Kármán Judit (2020): A cigány/roma gyermekek családok. In: Endrődy Orsolya – Svraha Bernadett – F. Lassú Zsuzsanna szerk.: Sokszínű pedagógia, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2020. 191-210.
- Trásy Lilla (2023): Korai iskolaelhagyás hátrányos helyzetű településeken - iskolai lemorzsolódással veszélyeztetettek a felső tagozatosok körében. In Kapocs 2023/1 (pp. 132 – 139.)
- Vargáné Nagy Anikó – Molnár Balázs (2015): Szerepelvárások és szerepértelmezések roma kulturális háttérű családokban. Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar, Gyermeknevelési tanszék.